

Η ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΛΛΕΥΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ SPEIDEL ΣΤΗ ΘΑΣΟ ΚΑΙ ΟΙ ΘΕΤΙΚΕΣ Ή ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ*

Κωνσταντίνος Ι. Χιόνης

Η ιστορία των μεταλλείων της Θάσου είναι ένα ενδιαφέρον κεφάλαιο που δεν έχει ερευνηθεί στο σύνολό του. Οι ελάχιστες σποραδικές μαρτυρίες που υπάρχουν σε αρχαία και βυζαντινά κείμενα δεν μπορούν να δια φωτίσουν τους όγκους των υπολειμμάτων που έχουν απομείνει από την αρχαία και βυζαντινή περίοδο. Γεγονός αναμφισβήτητο είναι ότι κατά τις δύο προηγούμενες εποχές γινόταν μεγάλη έκταση εξόρυξη, αφού τα άφθονα λείψανα που διασώζονται ως σήμερα και βρίσκονται διάσπαρτα σε διάφορα μέρη της Θάσου επιβεβαιώνουν την παλιότερη εκμετάλλευσή τους. Αν, όμως, οι αρχαίες και βυζαντινές πηγές αδυνατούν να δια φωτίσουν την όλη ιστορία των παλιών μεταλλείων της Θάσου, δε συμβαίνει το ίδιο και για τη νεότερη εκμετάλλευση των μεταλλείων που δια φωτίζεται και από τα περιηγητικά κείμενα και από το αρχαιολογικό υλικό που διασώθηκε σε χέρια ιδιωτών.

Στα μεταλλεία των νεότερων χρόνων αναφέρεται ήδη η ανακοίνωση του κ. Στάθη Κεκριδή, που έγινε στο 1ο Συμπόσιο *Θασιακών Μελετών*¹. Ακολούθησαν άλλες δύο ανακοινώσεις, που έγιναν στο 2ο Συμπόσιο *Θασιακών Μελετών*. Η μία του κ. Αθανασίου Καραθανάση με θέμα: «Η ιστορία των μεταλλείων της Θάσου, πηγές και βοηθήματα», που δε δημοσιεύθηκε μέχρι σήμερα², και η άλλη του κ. Γεωργίου Αυγουστίδη, που είναι πολύ δια φωτιστική, γιατί με μια σειρά ανέκδοτων εγγράφων που δημοσιεύει, φέρνει στο φως άγνωστα στοιχεία των χρόνων της εγκατάστασης

* Αναδημοσιεύεται από τα Πρακτικά του Αρχαιολογικού Συνεδρίου που έγινε το Σεπτέμβριο του 1995 στη Θάσο με θέμα: «Θάσος, πρώτες ύλες και τεχνολογία από τους προϊστορικούς χρόνους ως σήμερα».

1. Στ. Ν. Κεκριδής, «Μεταλλευτικές εργασίες και υλοτομία στη Θάσο κατά τον 18ο αιώνα», *Θασιακά*, τ. 7(1990-1991), σ. 107-114.

2. Έγινε αλλαγή του τίτλου της ανακοίνωσης του κ. Αθαν. Καραθανάση και πρόκειται να δημοσιευθεί στο δωδέκατο τόμο των *Θασιακών*.

και λειτουργίας των μεταλλείων της εταιρείας Speidel στα Λιμενάκια³. Η τελευταία αυτή ανακοίνωση κάλυψε ένα μέρος από την παρούσα εργασία μου, γι' αυτό θα παραλείψω τα έγγραφα που είχα σκοπό να δημοσιεύσω και θα περιορισθώ μόνο σε μια παράθεση των γεγονότων που συνέβησαν κατά τους χρόνους που εγκαταστάθηκε και λειτούργησε η μεταλλευτική εταιρεία Speidel στα Λιμενάκια.

Μετά το 1890 παρατηρείται μια ζωηρή κίνηση στη Θάσο για την εκμετάλλευση του ορυκτού πλούτου της. Εκείνα που τραβούν το ενδιαφέρον των ξένων ομοιογυμένως είναι τα πλούσια κοιτάσματα των μεταλλείων της. Έμποροι ή αντιπρόσωποι εταιρειών αλωνίζουν όλο το νησί. Εντοπίζουν τα μεταλλεία, παίρνουν δείγματα και ξανάρχονται για να τα ερευνήσουν καλύτερα. Το 1895 ο Μ. Cogry συμφωνεί με την κοινότητα του Κάστρου ν' αναλάβει την εκμετάλλευση των μεταλλείων που υπάρχουν στην περιοχή της. Για να προστατευθεί, όμως, η κοινότητα από τυχόν αποζημιώσεις που θ' απαιτούσε ο Μ. Cogry, σε περίπτωση άρνησης της τουρκικής διοίκησης για χορήγηση άδειας εκμετάλλευσης των μεταλλείων αυτών, υποχρεώνεται ο τελευταίος να δηλώσει στις 11-10-1895, την ίδια δηλαδή ημέρα που συντάχθηκε και το συμφωνητικό έγγραφο, ότι δεν είχε το δικαίωμα να ζητήσει καμιά αποζημίωση «*είτε από την ειρηνένην κοινότητα είτε από κανέναν άλλον συνυπογράψαντα εις τὸ ῥηθέν ἔγγραφο*»⁴. Η σοβαρότητα του θέματος εξανάγκασε τον προεστό του Κάστρου Αναστάσιο Ιατρό (Αναστασιάδη) να ενημερώσει αμέσως και το μητροπολίτη Μαρωνείας Ιωακείμ, που έτυχε να βρίσκεται στις 11-10-1895 στο Λιμένα Θάσου. Την άλλη μέρα, 12-10-1895, μεταφέρεται με το ίδιο πρόσωπο και η απάντηση του μητροπολίτη στον προεστό του Κάστρου, που αναφέρει: «*Ἐλαβον σήμερον τὴν ἐπιστολήν σας ὑπὸ ἡμερομ(ηνίαν) 11ην 8βρίου καὶ διήλθον τὰ ἐν αὐτῇ ἐπισταμένως ὡς καὶ τὸ ἔγκλειστον συμβόλαιον. Εἰς ἀπάντησιν δηλῶ ὅτι καίτοι τὸ ζήτημα τοῦτο διαφεύγει τὴν ἀρμοδιότητα ἡμῶν οὐχ ἦττον, ἐπειδὴ ἐμπιστευτικῶς ἐρωτᾶτε, εἰμὶ γνώμης ὅτι τὸ πρᾶγμα τοῦτο καὶ ἐπικίνδυνον καὶ ἀσύμφορον τυγχάνει, καίτοι ἐκ πρώτης ὄψεως παρεκτικὸν πλούτου φαίνεται κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην· τοὺς λόγους μου ἀδυνατῶ ἵνα τοὺς γράψω καὶ μόνον τοῦτο προστίθηναι, ὅτι ἄνευ κυβερνητικῆς ἀδείας πᾶσα ἐπιχειρήσις ἄκυρος καὶ ὅτι τὸ εἰρηνένον πρόσωπον προηγουμένως συμβληθὲν μετὰ τῆς μονῆς Λαύρας διέλυσεν ἀκολούθως πάντα συμβιβασμὸν καθ' ᾧ ἔμαθον καὶ ἄλλα πρόσωπα ἔγκριτα πρὸς ᾧ ἀπετάνθη ἐκ Θάσου ἀπέρριψαν τὰς προτάσεις του εἰπόντα ὅτι τὸ ζήτημα χρήζει κοινῆς μελέτης καὶ σκέψεως*»⁵.

3. Γ. Αυγουστίδης, «Η εγκατάσταση και λειτουργία της εταιρείας Fr. Speidel στα Λιμενάκια. Το τέλος της ιστορίας ενός χωριού και η αρχή της δημιουργίας ενός άλλου», *Θασιακά*, τ. 9 (1994-1995), σ. 31-55.

4. Αυγουστίδης, ὁ.π., σ. 41, αριθ. εγγρ. 1.

5. Α. Κομιτζόπουλος, «Η απονομή της δικαιοσύνης στη Θάσο κατά τους χρόνους της εξέγερσης των κατοίκων της κατά της αγγυπτιοκρατίας (1894-1905)», *Θασιακά*, τ. 9(1994-1995), σ. 288, αριθ. εγγρ. 3.

Η τουρκική διοίκηση όχι μόνο δε χορήγησε την απαιτούμενη άδεια για εκμετάλλευση των μεταλλείων του Κάστρου αλλά κοινοποίησε και έγγραφο προς τις τοπικές αρχές για τη μη επανάληψη παρόμοιων ενεργειών. Ο διευθυντής του Ιμαρετίου Χαλήλ Χιλμή, ως εκπρόσωπος του Διοικητή, απευθύνεται μ' έγγραφό του από την Καβάλα, στις 31/12 Νοεμβρίου 1895, στο σούμπαση, προεστό, δημογέροντες και προκριτούς του Κάστρου για να τους επιστήσει την προσοχή πάνω σε θέματα που ήταν γνωστά σε όλους. Χαρακτηριστικά αναφέρεται στο έγγραφο αυτό: «Γνωστόν τοῖς πᾶσι τυγχάνει ὅτι ἄνευ ἀδείας τῆς Διοικήσεως οὐδεὶς ἔχει δικαίωμα νὰ ἐμβαρκαρίσῃ ἢ λάβῃ ὡς δείγμα μέταλλα ἐκ τῆς νήσου· τοῦτο δὲ ἂν καὶ γνωρίζετε ἐκ τῶν ἄλλεπαλλήλων κατὰ διαφόρους καιροὺς παρὰ τῆς Διοικήσεως ἐκδοθέντων ἐγκυκλίων οὐχ ἦττον, ὅμως, ἀναγκάζεται καὶ πάλιν ἡ Διοίκησις νὰ φέρῃ τοῦτο ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ κοινοῦ, διότι τινές, λησμονοῦντες τὰς διαταγὰς τῆς Διοικήσεως καὶ οὐδὲ κἂν νὰ σκεφθῶσι ὅτι ὑπάρχει Διοίκησις, μὲ ἀδιαφορίαν ἐπεμβαίνουνσι εἰς τὴν ἀναζήτησιν μετάλλων ἢ γενόμενοι ὁδηγοὶ τῶν ξένων φέρουσιν αὐτοὺς εἰς μέρη ἔνθα ὑπάρχουσι μέταλλα καὶ διατί; διὰ μικρὰν ἀμοιβήν... Ἄλλοιμονον εἰς ἐκείνον ὅστις χάριν μικρᾶς ἀμοιβῆς ὁδηγεῖ τοὺς τοιοῦτους εἰς τὰ μεταλλεῖα ἢ δίδει δείγματα εἰς αὐτὸν διὰ τὸ ἐξωτερικόν. Οἱ τοιοῦτοι, ἔχοντες ἐσφαλμένας ἰδέας ὅτι θὰ ὠφελήσωσι τὴν πατρίδα ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις τῶν ἐμπόρων, προβαίνουνσι ἀπερισκέπτως εἰς τὰ τοιαῦτα, ἐξ ὧν καὶ τὴν Αὐτοῦ Ὑψηλότητα δυσσαρεστοῦσι καὶ εἰς τὴν Διοίκησιν φέρουσιν ἐνοχλήσεις καὶ τὴν πατρίδα των καταστρέφουσι...»⁶.

Με τα μεταλλεῖα της Θάσου ασχολήθηκε και ο Ηπειρώτης ιατροφιλόσοφος Γ. Μ. Χρησιτίδης, που ήταν εγκαταστημένος από χρόνια στην Παναγία. Με τις πολύχρονες έρευνές του εντοπίστηκαν παλιά και νέα μεταλλεῖα, τα οποία κατέστησε γνωστά στη γερμανική εκμεταλλευτική εταιρεία Speidel, που έφερε στη Θάσο. Η εταιρεία αυτή βρίσκεται ήδη στη Θάσο το 1902, αφού από το Γενάρη κάνει έρευνες στο νησί και το Δεκέμβριο του ίδιου έτους αγοράζει το ορυχείο χαλκού της Καλλιράχης αντί του ποσού των 16.000 λιρών Τουρκίας⁷. Τα άλλα ορυχεία της Θάσου δεν είναι γνωστό πότε αγοράστηκαν ή ενοικιάστηκαν από την ίδια εταιρεία. Από ένα αχρονολόγητο αντίγραφο της σύμβασης που υπέγραψε ο Γερμανός επιχειρηματίας Fr. Speidel με το Αυτοκρατορικό Ταμείο του σουλτάνου για την εκμετάλλευση του μεταλλείου στη θέση «Βούβες» πληροφορούμαστε τους όρους της σύμβασης. Δεν αναφέρεται, βέβαια, ο χρόνος της σύνταξης του συμβολαίου, αλλά από τα υπάρχοντα στοιχεία, και ιδιαίτερα από την τριμηνή προθεσμία που δίνεται στο Fr. Speidel για την έναρξη των εργασιών του μεταλλείου, συμπεραίνουμε ότι πρέπει να συντά-

6. Αυγουσιτίδης, ό.π., σ. 42, αριθ. εγγρ. 2.

7. Μ. Γεωργιάδου, «Προξενικές αναφορές από τα αρχεία του Foreign Office, σχετικές με την ανακατοχή της Θάσου από την Τουρκία», *Θασιακά*, τ. 5(1988), σ. 100-101.

χθηκε κατά το α' εξάμηνο του 1903. Η σύμβαση περιέχει 14 άρθρα. Στο 1ο άρθρο αναφέρεται η χρονική διάρκεια της μίσθωσης και δίνεται η ακριβής έκταση του ενοικιαζόμενου μεταλλείου. Ο χρόνος της μίσθωσης καθορίζεται σε 40 χρόνια και η ενοικιαζόμενη έκταση φθάνει τα 14 τετραγωνικά, ήτοι 1.400 εκτάρια ή 15.229 παλιά στρέμματα. Στον επισυναπτόμενο χάρτη σημειώνονται τα ακριβή όρια του μεταλλείου που είναι ένα χιλιόμετρο μήκος βόρεια και νότια, 2 χιλιόμετρα ανατολικά και 5 χιλιόμετρα δυτικά. Το 2ο άρθρο αναφέρεται στον τρόπο αποζημίωσης των ιδιοκτητών που έχουν ακίνητα πάνω στην επιφάνεια του μεταλλείου αυτού. Σε περίπτωση άρνησης των ιδιοκτητών για αποζημίωσή τους, τότε η τιμή που θα δινόταν, θα προτεινόταν από την ίδια την κυβέρνηση. Ακολουθεί το 3ο άρθρο, με το οποίο αναλαμβάνει ο επιχειρηματίας Fr. Spreidel ν' αρχίσει τις εργασίες μέσα σε τρεις μήνες από την ημέρα της υπογραφής του συμβολαίου. Η ανέγερση των οικοδομών για στέγαση των εργατών ή για αποθήκευση του μεταλλείου θα πρέπει να γινόταν με σχέδια που θα εγκρίνονταν και θα εκδίδονταν σχετικές άδειες για την έναρξη των εργασιών των κτισμάτων αυτών. Τούτο αναφέρεται στο 4ο άρθρο, ενώ στο 5ο μνημονεύεται ο φόρος που πρέπει να καταβαλλόταν για το εξαγόμενο μέταλλευμα και που καθορίζεται στο 5%. Στην αρχή κάθε χρονιάς θα πληρωνόταν ακόμα στο Αυτοκρατορικό Ταμείο προκαταβολικά 10 γρόσια για κάθε δλιρίπ (μέτρο 60 τετραγωνικών οργυιών). Στους τελωνειακούς φόρους αναφέρεται και το άρθρο 6, που καθορίζει ότι οι φόροι θα πληρώνονταν για το μέταλλευμα που εμβαρκαρίζεται, ενώ για τα εργαλεία που θα εισάγονταν και θα χρησιμοποιούνταν στην εκμετάλλευση δε θα πληρωνόταν φόρος.

Στη σύμβαση λαμβάνεται μέριμνα και για τους κατοίκους της Θάσου. Στο άρθρο 8 αναφέρεται ότι *«ἐκτὸς τῶν μηχανικῶν καὶ ἀρχιμαστόρων οἱ λοιποὶ ἐργάται θὰ εἶναι ὑπήκοοι τοῦ κράτους καὶ ἐκ τῶν κατοίκων τοῦ τόπου ἔνθα τὸ μέταλλον εὑρίσκεται»*. Για την παρακολούθηση της εκτέλεσης του συμβολαίου διοριζόταν με το άρθρο 10 από μέρος του Αυτοκρατορικού Ταμείου ένας μηχανικός. Με το άρθρο 11 συμφωνείται ότι κάθε διαφορά που θα ανέκυπτε, θα επιλυόταν στα τουρκικά δικαστήρια και κατά τους οθωμανικούς νόμους, ενώ με το άρθρο 12 οριζόταν ότι όλα τα ακίνητα της εταιρείας, μετά τη λήξη του συμβολαίου, θα περιερχόνταν στο Αυτοκρατορικό Ταμείο. Για την εξασφάλιση της εκτέλεσης της σύμβασης ο επιχειρηματίας Fr. Spreidel, όπως αναφέρεται στο 14ο άρθρο, κατέθεσε *«εἰς διαταγὴν τοῦ ὑπουργείου τοῦ Ἀυτοκρατορικοῦ Ταμείου 500 λίρας εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Τράπεζαν ἢ εἰς τὴν Κριδί Λυών ...»*⁸.

Το Σεπτέμβριο του 1903 η μεταλλευτική εταιρεία Spreidel είναι ήδη εγκαταστημένη στα Λιμενάκια. Από τις πρώτες ενέργειές της ήταν η εξεύρεση εργατικών χεριών για τη λειτουργία των μεταλλείων τσίγκου στη Σκάλα του Κάστρου. Η απορο-

8. Αυγουστίδης, ό.π., σ. 45, αριθ. εγγρ. 3.

θυμία, όμως, των Θασίων για συμμετοχή τους στις εργασίες της επιχείρησης δημιούργησε πρόβλημα που ανάγκασε την τουρκική διοίκηση να προβεί σε παρέμβαση. Στις 14-9-1903 ο μουτσαρίφης Θάσου απευθύνεται στους μουχτάρηδες του Άνω και Κάτω Θεολόγου και αναφέρει τα εξής: «*Ἐπειδὴ δῆθεν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξευρεθῶσι ἐντόπιοι ἐργάται διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἐν Σκάλα Κάστρου μεταλλείων τζίγκου, ὁ ἐκμεταλλεὺς κ. Σπάϊδελ ἐζήτησεν ὅπως ἐπιτραπῇ αὐτῷ νὰ φέρῃ ἐργάτας ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἐπειδὴ, ὁμως, κατὰ τὴν κατακύρωσιν τοῦ μεταλλείου ἐπ' ὀνόματι τοῦ ῥηθέντος κυρίου ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ἵνα καὶ οἱ κάτοικοι ὠφεληθῶσιν ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως αὐτοῦ, ἐτέθη ὄρος ὅπως, ἐκτὸς τοῦ μηχανικοῦ καὶ ἀρχιμαστόρων, πάντες οἱ λοιποὶ ἐργάται ὧσιν ἐκ τῶν ὑπηκόων τοῦ κράτους καὶ τῶν κατοίκων τῆς νήσου, καὶ ἐπειδὴ τὸ νὰ μὴν ἀμιλλῶνται οἱ κάτοικοι πρὸς τοῦτο, σημαίνει ὅτι δὲν ἠδυνήθησαν εἰσέτι νὰ ἐννοήσωσιν τὰς ὠφελείας, τὰς ὁποίας θὰ ἔχωσιν ἐκ τοῦ ῥηθέντος μεταλλείου. Τούτων ἔνεκα συνιστάσθε ὅπως παροτρύνητε καταλλήλως τοὺς κατοίκους νὰ δείξωσιν ἄμιλλαν διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην, καὶ ἀφοῦ ἐξετάσητε καλῶς πόσοι ἐργάται ἐκ τοῦ χωρίου σας εἶναι δυνατὸν νὰ πηγαίνωσιν εἰς τὸ μεταλλεῖον καὶ μὲ πόσον ἡμερομίσθιον εἶναι δυνατὸν νὰ ἐργασθῶσιν, καὶ νὰ μὲ γνωστοποιήσητε ἀμέσως περὶ τούτου».*

Την ημέρα που κοινοποιείται το έγγραφο του μουτσαρίφη προς τους μουχτάρηδες του Θεολόγου για την εξεύρεση των εργατών που απαιτούσαν οι ανάγκες του μεταλλείου, την ίδια αυτήν ημέρα ο διευθυντής της εταιρείας άνοιγε τα θεμέλια για την ανέγερση του κτιρίου που θα στέγαζε το προσωπικό και γενικά τα γραφεία της μεταλλευτικής εταιρείας. Η διάνοιξη, όμως, των θεμελίων έγινε σε ιδιοκτησία της μονής Ιβήρων, στο μέρος όπου κτίσθηκε αργότερα η σημερινή εκκλησία, γι' αυτό και ο αντιπρόσωπος της μονής Ιβήρων στα Λιμενάκια Γ. Φ. Κρητικός απευθύνεται με αναφορά του στο μουτσαρίφη Θάσου και αναφέρει τα εξής: «*Μετὰ σεβασμοῦ δηλῶ τὴν ὑμ. Ἐξοχότητα ὅτι ἡ ἐξ Ἁγίου Ὁρους ἱερὰ βασιλικὴ μονὴ τῶν Ἰβήρων τηλεγραφικῶς διατάσσει με νὰ ἐμποδίσω τὴν ἐπὶ γηπέδου αὐτῆς ἐργασίαν κτιρίων τῆς εταιρείας τῶν ἐνταῦθα μεταλλείων, κειμένου εἰς θέσιν Κουλέ, περιφέρειαν Λιμεναρίων Κάστρου, μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτῆς. Τὸ τηλεγράφημα τοῦτο τῆς ἱερᾶς βασιλικῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων ἐδήλωσα πρὸς τὸν κ. διευθυντὴν τῆς εταιρείας τῶν μεταλλείων, ἀλλὰ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἀπὸ χθὲς ὁ εἰρημένος διευθυντὴς τοῦ μεταλλείου ἤρξατο ἐργαζόμενος ἐπὶ τοῦ εἰρημένου βακουφικοῦ γηπέδου ἀνοίγων θεμέλια πρὸς ἐνέργειαν τῶν κτιρίων του, μὴ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν ὀλοτέλα τὴν ἐντολὴν τῆς ἰδιοκτητικῆς βασιλικῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων. Ἐπειδὴ δὲ ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν βακουφικῶν κτημάτων τῆς ἱερᾶς βασιλικῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων φέρω εὐθύνην καὶ ἐπειδὴ πρὸς ἐπιφύλαξιν τῶν δικαιω-*

9. Κ. Χιόνης, «Ἐνα πρωτόκολλο εἰσαγομένων εγγράφων των ἐτῶν 1902-1904 ἀπὸ το Θεολόγο», *Θασιακά*, τ. 2(1985), σ. 103.

μάτων αὐτῆς ἀνάγκη νὰ προβῶ εἰς ἐπίσημα διαβήματα, διὰ ταῦτα, ἐξ ὀνόματος τῆς αὐτῆς ἱεράς βασιλικῆς μονῆς Ἰβήρων, διαμαρτύρομαι ἐντόνως κατὰ τῆς αὐθαιρέτου ἀρπαγῆς τοῦ γηπέδου, τῆς λαβούσης χώραν ἀπὸ χθὲς ἀπὸ μέρος τοῦ κ. Διευθυντοῦ τῆς ἐταιρείας τῶν μεταλλείων, καὶ ἐξαιτοῦμαι, ἐν ὀνόματι τοῦ ἱεροῦ νόμου τοῦ ἐπὶ τῶν μοναστηριακῶν ἐπισήμων παραχωρήσεων, νὰ διαταχθῇ ἢ ἄρσις τῆς ῥηθείσης ἐργασίας μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ ἐντεταλμένου ἀντιπροσώπου τῆς ἱεράς βασιλικῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων ...»¹⁰.

Από ἐδῶ καὶ πέρα γενικεύονται οἱ ἀντιδράσεις τῶν κατοίκων τοῦ Κάστρου κατὰ τῆς μεταλλευτικῆς εταιρείας Fr. Spreidel. Ἡ ἴδια ἡ κοινότητα ἀναγκάζεται νὰ παρέμβει στις διενέξεις αὐτές καὶ νὰ διεκδικήσῃ τα νόμιμα δικαιώματά της ἀπὸ τὴν εταιρεία. Στις 27-10-1903 συνέρχεται «ἀπαξάπασα» ἡ κοινότητα Κάστρου καὶ ἐκλέγει πληρεξουσίους τῆς τῶν Ἰωάννη Α. Παπαϊωάννου καὶ τὸν Αὐγουστο Ἀναστασιάδη, γιὰ νὰ καταρτίσουν κανονισμό «δι' οὗ θὰ δυννηθῇ ἡ κοινότης νὰ ἐξασκῆσῃ ἐπὶ τῆς ἐπιχειρήσεως τῆς μεταλλουργικῆς ἐταιρείας, ὡς καὶ ἐπὶ πάσης ἄλλης ἐμπορικῆς ἐπιχειρήσεως, τὰ δικαιώματά της»¹¹.

Ἡ δυσπιστία τῶν κατοίκων πάνω στο θέμα τῆς ἐκμετάλλευσης τῶν μεταλλείων τῆς Θάσου εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νὰ δυσκολεῖται ἡ ἐξεύρεση τῶν ντόπιων ἐργατῶν. Ὁ μουτσαρίφης Θάσου, προκειμένου νὰ βοηθήσῃ τὴν κατάσταση, ἐπανερχεται καὶ με τὸ ἀπὸ 2-3-1904 νέο ἐγγράφο του, ποῦ ἀπευθύνει στο μυχτάρη Ἄνω Θεολόγου, ἀναφέρει τὰ ἐξῆς: «Ὁ μεταλλουργὸς κ. Σπαΐδελ δι' ἐπιστολῆς τοῦ μᾶς γνωστοποιεῖ ὅτι ἔχει ἀνάγκη ἐργατῶν εὐρώστων νὰ ἐργασθῶσι διὰ καζμὰν καὶ βαργιόν, προσέτι δὲ γυναικῶν, καὶ ἀπὸ 7 μέχρι 14 ἐτῶν παιδιῶν καὶ κορασιῶν πρὸς διαχώρισιν τοῦ διεξαγομένου μεταλλείου. Συνιστᾶσθε ὅθεν ὅπως κοινοποιήσετε διὰ καταλλήλου τρόπου πρὸς ὄλους τοὺς κατοίκους τοῦ χωρίου σας ἵνα οἱ δι' ἐργασίαν ἔχοντες διαθέσιν νὰ ἀποτανθῶσιν εἰς τὸν ῥηθέντα μεταλλουργόν. Πρὸς τοῦτοις δὲ γνωστοποιήσετε καὶ ἡμᾶς περὶ τούτου»¹².

Ἡ ἀνάγκη τῆς ἐξεύρεσης πολλῶν ἐργατικῶν χερῶν υποχρέωσε τὸ μουτσαρίφη Θάσου νὰ ἀπευθυνθεῖ καὶ πάλι πρὸς τὴν μουχταροδημογεροντίες Ἄνω καὶ Κάτω Θεολόγου. Με τὸ ἀπὸ 3-4-1904 κατεπεῖγον ἐγγράφο του ζητεῖ νὰ μάθει ἀπ' αὐτές πόσοι ἐργάτες πῆγαν στο μεταλλεῖο τοῦ Κάστρου, ἀν ὑπάρχουν κι ἄλλοι ποῦ θέλουν νὰ πάνε, κι ἀν πῆγαν νὰ ἐργασθῶν παιδιὰ. Δὲν ξέρουμε ποιες ἀπαντήσεις ἐδῶσαν οἱ δυο κοινότητες τοῦ Θεολόγου. Γεγονός εἶναι ὅτι μετέπειτα βρισκοῦμε νὰ ἐργάζονται στα μεταλλεῖα πολλοὶ ποῦ δὲν ἦταν Θάσιοι¹³.

Ἡ ἀνέγερση τοῦ κτιριακοῦ συγκροτήματος τῆς μεταλλευτικῆς εταιρείας στο οἰ-

10. Αὐγουσιτίδης, ὁ.π., σ. 46-47, ἀριθ. ἐγγρ. 6.

11. Αὐγουσιτίδης, ὁ.π., σ. 45, ἀριθ. ἐγγρ. 4.

12. Χιόνης, ὁ.π., σ. 103, σημ. 64.

13. Χιόνης, ὁ.π., σ. 103-104.

κόπεδο της μονής Ιβήρων πρέπει να σταμάτησε. Η διένεξη, όμως, θα εξακολούθησε, αφού οι μουχταροδημογέροντες και οι πρόκριτοι του Κάστρου βεβαιώνουν, με το από 18-5-1904 μαρτυρικό τους, ότι «*τὸ ἐκ δεκατεσσάρων στρεμμάτων χωράφιον, κείμενον εἰς Λιμενάρια Κάστρου, δίπλα τοῦ Κουλέ, ὀροθετηθὲν μὲ πυργάκια φέροντα τὴν σφραγίδα τῆς μονῆς Ἰβήρων, εἶναι γνήσιον κτῆμα τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὁρει Ἄθωνι βασιλικῆς καὶ πατριαρχικῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων, προερχόμενον ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς τὴν κατοχὴν καὶ κυριότητα αὐτῆς, δυνάμει ἀγορᾶς αὐτοῦ παρὰ τῆς ἐγγωρίας ἡμῶν μακαρίτιδος Σοφούδας. Διὸ ἐδόθη τὸ παρὸν μαρτυρικὸν τῆ ἱερᾶ καὶ σεβασμίας βασιλικῆς καὶ πατριαρχικῆς μονῆς Ἰβήρων, ἵνα ἐν οἰαδήποτε περιπτώσει χρησιμεύσῃ πρὸς ἀπόδειξιν ...*»¹⁴.

Η διαφορά που ανέκλυψε ανάμεσα στη μονή Ιβήρων και στο γενικό διευθυντή των μεταλλείων Fr. Speidel φαίνεται πως διευθετήθηκε οριστικά, αφού το κτιριακό συγκρότημα κτίσθηκε τελικά στον απέναντι λόφο, όπου βρίσκεται σήμερα το μνημειώδες αυτό κτίριο που οι κάτοικοι το ονομάζουν «Παλατάκι». Άλλωστε, δύο χρόνια αργότερα, στις 6-4-1906, οι επίτροποι της μονής Ιβήρων δίνουν την πληρεξουσιότητά τους στον προηγούμενο Άνθιμο και στον ιεροδιάκονο Σπυρίδωνα «*πρὸς διεκπεραιώσιν τῆς μετὰ τοῦ διεθυντοῦ τῶν ἐν Θάσῳ μεταλλείων κ. Speidel ὑποθέσεως ἐπὶ τοῦ ἐν Κάστρῳ μοναστηριακοῦ ἡμῶν οἰκοπέδου ...*»¹⁵.

Μεγάλες αντιδράσεις κατά της μεταλλευτικής εταιρείας έχουμε και από πολλούς κατοίκους του Κάστρου, που θίγονταν οι ιδιοκτησίες τους. Οι σιδηροτροχιές που θα μετέφεραν με βαγόνια το μέταλλευμα από τον τόπο της εξαγωγής ως τον τόπο της φόρτωσης, για να μεταφερθεί στη συνέχεια με μαούνες στα πλοία, έπρεπε να περάσουν μέσα από ιδιοκτησίες, γεγονός που προκαλούσε τις αντιδράσεις των ιδιοκτητητών. Αντιδρούσαν ακόμα και αυτοί που είχαν ελαιόδενδρα ή χωράφια στην περιοχή του μεταλλείου, γιατί δεν ήθελαν αρχικά τις σχετικές αποζημιώσεις που θα έπαιρναν. Οι πρώτοι κάτοικοι που διαμαρτύρονται με την από 20-10-1904 αναφορά τους προς τους μουχταροδημογέροντες του Κάστρου είναι οι Ιωάννης Κ. Κυριώτης, Νικήτας Δημητρίου, Αθανάσιος Ζαγοριανός, Θαλασσινή Βασιλείου και Γεώργιος Ματθαίου. Ζητούν την παρέμβαση της κοινότητας και αναφέρουν χαρακτηριστικά: «*... κεκτημένοι ἐκ κληρονομίας ἀναλογοῦντα ἡμῶν μερίδια χωραφίων εἰς Λιμενάρια, ἄνωθεν τοῦ Κουλέ, βλέποντες δὲ σήμερον ὅτι ἀπειλεῖται τὸ ἐπ' αὐτῶν τῆς ιδιοκτησίας ἡμῶν καὶ κυριότητος δικαίωμα, εἴτε ἀϋθαιρέτως ἐν αὐτοῖς τοῖς χωραφίοις ἐκκοπῆς ἐλαιοδένδρων ἡμετέρων γενομένης, διαμαρτυρούμεθα εἰς ὑμᾶς ἐπὶ μελλούσῃ τῶν ἀναλογούντων ἡμῶν χωραφίων διὰ τῆς βίας ἀφαιρέσει, καθόσον δὲν δυνάμεθα ἀπολύτως νὰ ἐκποιήσωμεν αὐτὰ διὰ πωλήσεως ...*»¹⁶.

14. Αυγουστίδης, ὁ.π., σ. 46, αριθ. εγγρ. 5.

15. Αυγουστίδης, ὁ.π., σ. 47, αριθ. εγγρ. 7.

16. Αυγουστίδης, ὁ.π., σ. 48, αριθ. εγγρ. 8.

Η ογκούμενη δυσανεξία των κατοίκων υποχρέωσε τους μουχταροδημογέροντες του Κάστρου ν' απευθυνθούν στο μουτσαρίφη Θάσου Ιζζέτ πασά, για να ζητήσουν αντίγραφο της τελευταίας σύμβασης που είχε υπογραφεί από την τουρκική κυβέρνηση και τον επιχειρηματία Fr. Spreidel, προκειμένου να ενημερωθούν οι κάτοικοι σε ποια μέρη θα κτίζονταν τα κτίρια που θα χρησιμοποιούνταν για τις απόλυτες ανάγκες των μεταλλείων. Η από 22-12-1904 αναφορά των μουχταροδημογερόντων προς τον Ιζζέτ πασά τελείωνε με τα εξής: «*Τούτο ένδιαφέρει τήν κοινότητά μας και παρακαλοῦμεν θερμῶς ἐξ όνόματος τών κατοίκων αὐτῆς νά μᾶς ἀποσταλή ἐγκαίρως αντίγραφον πιστόν πρός προάσπισιν τών δικαιωμάτων ένός ἐκάστου*»¹⁷.

Μια εβδομάδα αργότερα οι αντιδράσεις των κατοίκων κορυφώνονται. Στις 20-12-1904 υποβάλλεται προς τη μουχταροδημογεροντία του Κάστρου αναφορά που υπογράφεται από 46 κατοίκους, που καταπατούνταν οι ιδιοκτησίες τους από τη μεταλλευτική εταιρεία. Οι ιδιοκτήτες των καταπατούμενων γαιών αναφέρουν: «*Ἐπειδή ἡ ἐκμεταλλευτική εταιρεία Φρειδ. Σπάϊδελ παραβιάζουσα τούς νόμους και τās ὑποχρεωτικές αὐτῆς συμβάσεις, χωρίς νά λάβη ὑπ' ὄψιν τὰ κοινοτικά δικαιώματά μας και τās νομίμους ἀξιώσεις μας, προέβη εἰς τόν ἐκμεταλλευτικόν σκοπόν κερδοσκοπικῶς, καταπατήσασα τὰ κτήματά μας ὡς ἀπάτητα κτήματα αὐτῆς και ἐπαπειλοῦσα νά περιορίση τόν ὀρίζοντα τοῦ χωρίου μας διὰ τῆς καταπατήσεως τοῦ μερᾶ τῆς ἐκκλησίας μας, τῆς παραλίας τοῦ χωριοῦ μας και πολλῶν ἄλλων, διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν ὅπως ἐν τῷ δικαιώματι ὑμῶν ὡς ἀρχῆς τοῦ χωρίου μας ἐνεργήσητε νομίμως τὰ δέοντα ὅπου δεῖ και ὡς πρέπει*»¹⁸.

Οι μουχταροδημογέροντες του Κάστρου, πιεζόμενοι από τους θιγόμενους ιδιοκτήτες, καταφεύγουν στο μουτσαρίφη Θάσου. Από αχρονολόγητη αναφορά τους, που πρέπει να συντάχθηκε αυτήν τη χρονική περίοδο, αναφέρουν στο μουτσαρίφη τα εξής: «*Ἡ κοινότης Κάστρου ἐκφράζει τήν λύπη της δημοσία βλέπουσα πρό ὀφθαλμῶν της γενικήν κατοχήν τοῦ χωρίου της ἀπό μέρος τῆς ἐκμεταλλευτικῆς εταιρείας, ἀνοίγουσα θεμέλια ἐντός αὐτοῦ, συσφίγγουσα αὐτό διὰ περτειχίσματος τοῦ ὀποίου θεμέλια ἠνέωξεν, οὔτως ὥστε νά δηνηθῆ νά περιορίση τήν ἀνάπτυξιν τοῦ χωρίου και νά ἀναγκάση αὐτό νά ἐκπατρισθῆ, διότι χωρίον τὸ ὀποῖον περιορίζεται ἡ σκάλα του, τὸ παραλίον του, ὁ λιμῆν του, ἡ προεξοχή του και ὄλα τὰ ζωτικά προσόντα του, ἐκεῖνο πλέον δέν λογίζεται χωρίον ἀλλά ἐστία συμφεροντολόγων και κερδοσκοπῶν. Διὰ ταῦτα παρακαλεῖ θερμῶς δι' ἡμῶν νά λάβη μέτρα ... και νά διατάξῃ ἐγκαίρως ἐνταῦθα τήν παῦσιν τοῦ τοιαύτης φύσεως καταστρεπτικοῦ περιορισμοῦ τοῦ χωρίου μας ... διότι ἄλλως τὸ χωρίον μας μετ' οὐ πολὺν δὲ θά ὑπάρχει, ἀφοῦ μάλιστα τελευταίως ὕψωσε και σημαίαν ἡ ῥηθεῖσα*

17. Αυγουστίδης, ὁ.π., σ. 48-49, αριθ. εγγρ. 9.

18. Αυγουστίδης, ὁ.π., σ. 49-50, αριθ. εγγρ. 10.

εταιρεία, γερμανικήν, εἰς ἔδαφος καθαρῶς ὀθωμανικὸν ὡς προξενεῖον, κατατρομάζουσα διὰ τοιούτων μέσων τοὺς πιστοὺς τῆς ὑψηλῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως ὑπηκόους, ἐν ᾧ ἡ ῥηθεῖσα ἐταιρεία ἐργαζομένη εἰς ἔδαφος τῆς Τουρκίας ὀφείλει νὰ σέβεται τοὺς νόμους τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ νὰ ἀπέχη τοιούτων διαβημάτων ...»¹⁹.

Κορύφωση τῆς σύγκρουσης τῶν κατοίκων τοῦ Κάστρου με τὴ μεταλλευτικὴ ἐταιρεία ἀποτελεῖ ἡ καταστροφή τῆς ὑδατοδεξαμενῆς τοῦ μεταλλείου, ἐνέργεια ποῦ ἐγένε τὴ νύχτα ἀπὸ θιγόμενους κατοίκους. Τὶς ἐπόμενες μέρες παρατηρεῖται κάποια προσέγγιση ἀνάμεσα στὴν κοινότητα καὶ τὸ Fr. Speidel. Με ἐγγράφῳ τῆς ἡ κοινότητα ζητεῖ ἀπὸ τὸ Fr. Speidel νὰ τηρήσῃ τὴν υπόσχεσή του γιὰ οικονομικὴ ἐπιχορήγησή τῆς. Αὐθημερόν, ἤτοι στὶς 3/16 Ἰανουαρίου 1905, ἀποστέλλεται καὶ ἡ ἀπάντηση τοῦ Fr. Speidel πρὸς τὴν κοινότητα. Στὸ σχετικὸ ἐγγράφῳ αναγράφεται: «*Εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀπὸ σημερινῆς ἡμερομηνίας ἐπιστολῆς σας ἐρχόμεθα νὰ σᾶς εἴπωμεν ὅτι δὲν ἀρνούμεθα τὴν υπόσχεσίν μας περὶ ἐπιχορηγήσεως ἐξ ὀγδόηκοντα (80) λιρῶν Τουρκίας πρὸς τὴν κοινότητα διὰ τὸ λῆξαν ἔτος, πλὴν συνειπεία τῆς ἀναρμοστοῦ διαγωγῆς τῶν κατοίκων τοῦ Κάστρου ἀπέναντι ἡμῶν, ὡς καὶ ἡ καταστροφή τῆς παρὰ τὸ μεταλλεῖον ὑδατοδεξαμενῆς μας, αἱ ἀντενέργειαι τῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῶν οἰκοπέδων τῆς ἀγορᾶς μας καὶ πολλὰ ἄλλα ἐναντία κινήματα κατὰ τῆς ἐταιρείας, ἀδυνατοῦμεν νὰ παραχωρήσωμεν τὴν εἰρημένην ἐπιχορήγησιν καὶ σήμερον καὶ ἐφόσον ἡ κοινότης θὰ ἐξακολουθῇ τὴν ἐχθρικὴν πρὸς ἡμᾶς διαγωγὴν τῆς, τότε δὲ θὰ ἐξίλειωθῶμεν, ὁπότεν παύσωσιν αἱ ἐνέργειαι αὐταὶ καὶ θὰ μετέλθωσιν στάσιν ἀπέναντι ἡμῶν νόμιμον, δικαίαν καὶ εὐάριστον»²⁰.*

Ἡ κοινότητα ἐγκατέλειψε τὴ σκληρὴ στάση ποῦ κρατοῦσε ὡς τώρα. Ἐρῖξε κάποια γέφυρα ἐπικοινωνίας καὶ πέτυχε καὶ τοὺς δύο στόχους ποῦ ἐπεδίωκε. Πρῶτα-πρῶτα οἱ ἀποζημιώσεις τῶν ἰδιοκτητῶν ποῦ θίγονταν νὰ εἶναι ἀυξημένες καὶ ὕστερα νὰ λάβει καὶ ἡ ἴδια τὴν οικονομικὴ ἐπιχορήγησιν τῶν ὀγδόντα λιρῶν, υπόσχεσιν ποῦ εἶχε δώσει ὁ Fr. Speidel.

Στὶς 8/21 Ἰανουαρίου 1905 ὁ Fr. Speidel ζήτησε ἀπὸ τὸ μουχτάρη τοῦ Κάστρου νὰ παραστῇ στὴν ἐκκοπή μερικῶν ελαιοδένδρων, ποῦ βρισκόνταν στὴν περιοχὴ τῶν μεταλλείων καὶ ἐμπόδιζαν τὴ συνέχισιν τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐταιρείας. Απειλοῦσε μάλιστα ὅτι, ἀν δὲν ἐμφανιζόταν ὁ μουχτάρης καὶ ἀν δὲν παρέδιδε κατάστασιν με τὰ ονόματα τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν ελαιοδένδρων, δὲ θ' ἀναγνώριζε μετέπειτα καμιά ἀπαίτησιν ἢ ἐνστάσιν ἰδιοκτήτη²¹. Ἐκτοτε τὰ πράγματα κύλησαν ομαλὰ καὶ ὁ Fr. Speidel κατέβαλε στὴν κοινότητα τὶς 80 λίρες ποῦ εἶχε τάξει. Ἡ μυχταροδημογερο-ντία Κάστρου μόλις ἔλαβε τὴν ἐπιχορήγησιν αὐτή, ἀπέστειλε εὐχαριστήριον ἐγγράφον

19. *Αυγουστίδης*, ὁ.π., σ. 50-51, ἀριθ. ἐγγρ. 11.

20. *Αυγουστίδης*, ὁ.π., σ. 51-52, ἀριθ. ἐγγρ. 12.

21. *Αυγουστίδης*, ὁ.π., σ. 52, ἀριθ. ἐγγρ. 13.

στους αδελφούς Edwin και Fr. Speidel και τους προσκαλούσε μάλιστα να παραστούν στην εορτή του Αγίου Γεωργίου όπου θα τελούνταν στη συνέχεια και δοξολογία υπέρ αυτών και της οικογενείας τους. Το έγγραφο είναι αχρονολόγητο, βέβαια, πρέπει όμως να γράφτηκε την παραμονή του Αγίου Γεωργίου του έτους 1905. Εντύπωση προξενεί πάντως η διατύπωση και το ύφος του εγγράφου αυτού, που το παραθέτουμε: «*Η ἡμετέρα κοινότης εὐγνωμονοῦσα ὑμᾶς διὰ τὴν γενναίαν πρὸς αὐτὴν δωρεάν τῶν 80 λιρῶν ὀθωμανικῶν, ἐμφαίνουσιν τὰ ἀγαθὰ πρὸς αὐτὴν αἰσθήματά σας, ὁμοθύμως ἀπεφάσισεν ἵνα ἐπὶ τῇ αὔριον ἀγομένη εορτῇ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ψαλῆ ἐπ' ἐκκλησίας δοξολογία υπέρ ὑμῶν καὶ συμπάσης τῆς εὐγενεστάτης οἰκογενείας σας. Ἄσμενοι ἀνακοινοῦντες τὴν ἀπόφασιν ταύτην τῇ ὑμετέρᾳ εὐγενείᾳ, πεποιθήμεν ὅτι θέλει μᾶς ἀξιῶσει τῆς τιμῆς νὰ παρασῆτε προσωπικῶς κατὰ τὴν εἰρημένην δοξολογίαν, ἐφ' ᾗ προσφέροντες ὑμῖν τὰς εὐχαριστίας μας καὶ τὴν ἔκφρασιν τῆς εὐγνωμοσύνης μας, διατελοῦμεν μεθ' ὑπολήψεως»²².*

Μετά την καταβολή της οικονομικής επιχορήγησης η κοινότητα έγινε ένθερμος συμπαροστάτης του έργου της μεταλλευτικής εταιρείας. Ανέλαβε μάλιστα να συντάξει και τον πίνακα αυτών που δικαιούνταν αποζημιώσεις. Αργότερα οι αποζημιώσεις δόθηκαν διά μέσου της κοινότητας. Από έγγραφο που φέρει ημερομηνία 19/2 Ιουλίου 1905, μαθαίνουμε ότι ο Edwin Speidel παρέλαβε από τη μονχταροδημογεροντία Κάστρου 28 πωλητήρια έγγραφα. Στο σχετικό έγγραφο, όπου περιέχεται και ο πίνακας των απαλλοτριωμένων ακινήτων με τα 28 ονόματα των ιδιοκτητών και με τις αντίστοιχες αποζημιώσεις που έπρεπε να πάρουν, αναφέρονται τα εξής: «*Οἱ ὑποφαινόμενοι δηλοποιοῦμεν ὅτι παρελάβομεν σήμερον παρὰ τῆς μονχταροδημογεροντίας Κάστρου τὰ ἀκόλουθα πωλητήρια ἔγγραφα τῶν κατόχων τῶν οἰκοπέδων, ἅτινα ἀγοράσαμεν παρ' αὐτῶν συμφώνως τῇ δεδηλωμένη ἐν αὐτοῖς ἐκτιμῆσει ... ἥτοι ἐν ὄλῳ 28 πωλητήρια. Ἡ ἐν αὐτοῖς διαλαμβανομένη ἀξία θέλει πληρωθεῖ παρ' ἡμῶν ἅμα τῇ ἀποπερατώσει τῶν ἀναγκαίων διατυπώσεων»²³. Ο πίνακας αυτός αποστέλλεται για επικύρωση στο βαλὴ της Θεσσαλονίκης, ἀλλ' ἡ επιστροφή του χωρὶς τὴν ἐξέταση του ἐκεῖ Διοικητικοῦ Συμβουλίου υποχρέωσε τὸ μοντεσαρίφη Θάσου Ἰζζέτ βέη νὰ τον ξαναστείλει πίσω με τὸν ἐμπιστό του Ταχριγιέ Κατίπην Ζεβέρ, ἐπειδὴ τὸ θέμα ἦταν κατεπεύγον²⁴. Μετά τὴν επικύρωση τοῦ πίνακα οἱ ἀποζημιώσεις καταβλήθηκαν ἀπὸ τὴν εταιρεία διὰ μέσου τοῦ προεστοῦ τοῦ Κάστρου Αναστασίου Ἰατροῦ (Αναστασιάδης). Σε σχετικὸ ἀποδεικτικὸ ἔγγραφο που υπέγραψε ἡ Τάρσου Ἀυγουστή, γυναίκα τοῦ Γεωργάκη Τριχά, στις 6-3-1906, δηλώνει ὅτι ἔλαβε 15 τουρκικὲς λίρες ἀπὸ τὸν Ἀναστάσιο Ἰατροῦ γιὰ τὸ χωράφι τῆς που εἶχε πουλήσει «*αὐτοθελῶς εἰς τοὺς ἀδελφοὺς Φεδερίκ Σπάϊδελ*»²⁵.*

22. Αυγουστίδης, ὁ.π., σ. 52-53, αριθ. εγγρ. 14.

23. Αυγουστίδης, ὁ.π., σ. 53-54, αριθ. εγγρ. 15.

24. Αυγουστίδης, ὁ.π., σ. 54-55, αριθ. εγγρ. 16.

25. Αυγουστίδης, ὁ.π., σ. 55, αριθ. εγγρ. 17.

Το 1905 είναι χρόνος καθοριστικός για τη λειτουργία των μεταλλείων Spreidel. Οι εχθρικές ενέργειες των ντόπιων σταμάτησαν. Οι κάτοικοι βοηθούν πλέον με κάθε μέσο την επιχείρηση. Άλλοι δουλεύουν ως εργάτες και άλλοι ως υπάλληλοι στη μεταλλευτική εταιρεία. Τα μεροκάματα είναι μεγάλα και οι μισθοί των υπαλλήλων αυξημένοι. Επίλεκτα μέλη της κοινωνίας του Κάστρου σπεύδουν να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους. Ο δάσκαλος Κυπάρισσος Γεωργιάδης (Κουμτζέλης), που είχε ετήσιο μισθό 35 λιρών, παραιτήθηκε από δάσκαλος το 1905 για να προσληφθεί ως υπάλληλος στην εταιρεία με μηνιαίο μισθό 7 λιρών. Ο ίδιος ο δάσκαλος στο προσωπικό κατάστιχο του σημειώνει: «*Ἦρχισα ἐργασίαν εἰς τὴν ἐνταῦθα μεταλλευτικὴν ἐταιρείαν Fr. Spreidel τῇ 11/24 Ἰουλίου 1905. Ἦτοι εἰργάσθην ἐν τῇ ἐταιρείᾳ ἐπὶ δύο ἔτη καὶ 10 μῆνες λαβὼν πρὸς 7 λίρας κατὰ μῆνα τὸ ὄλον λίρας 280. Κατὰ τὴν ἀπαλλαγὴν μου ἔλαβον ὡς gratification 21*»²⁶. Συνολικά εισέπραξε 301 λίρες κατά τους 34 μήνες που εργάστηκε στην εταιρεία Spreidel. Επανήλθε στην εκπαίδευση το 1908.

Η αλματώδης ανάπτυξη των Λιμεναρίων, που μετατράπηκε ξαφνικά από μια άσημη Σκάλα της κοινότητας Κάστρου σε πασίγνωστη κωμόπολη, οφειλόταν στην πρωτοβουλία του Fr. Spreidel, ο οποίος όχι μόνο βοήθησε στην όλη πολεοδόμηση, αλλά μετέφερε και το γερμανικό τρόπο ανοικοδόμησης των νέων κτισμάτων. Τα Λιμενάρια γρήγορα άλλαξαν όψη, γεγονός που προξενούσε μεγάλη εντύπωση σ' αυτούς που τα επισκέπτονταν. Από γράμμα που στέλνει ο Κυριάκος Παρασχοῦδης στο γιο του Παράσχο, στις 27-10-1905, από το Θεολόγο στη Νέα Υόρκη, μαθαίνουμε ότι το Λιμενάρι έγινε η Καλλιφόρνια εκείνης της εποχής, ότι εργάζονται πάνω από 2.000 ξένοι εργάτες στα Λιμενάρια, 300 εργάτες στις Μαριές και 500 στο Σωτήρος. Υπάρχει μεγάλη ανοικοδόμηση και σπουδαία ονόματα εργάζονται με αυξημένους μισθούς. Επειδή ένα μεγάλο μέρος της επιστολής αυτής παρουσιάζει ενδιαφέρον, γι' αυτό παραθέτουμε σχετικό απόσπασμα: «*Ὁ Ἰωάννης Περδικούλης εὐρίσκειται εἰς Λιμενάρια ἔχων παντοπωλεῖον μετὰ τοῦ ἐξαδέλφου τοῦ Αὐγουστῆ καὶ ἔκτισαν καὶ μίαν καλὴν οἰκίαν ἄνωθεν τοῦ θεοῦ σου Ἰωάννου καὶ ἠγόρασαν ἕτερα δύο οἰκόπεδα εἰς κεντρικὴν θέσιν ἀντὶ 22 λιρῶν Τουρκίας καὶ φρόντισον καὶ ἐσὺ νὰ στείλῃς τουλάχιστον 10 λίρας διὰ ἓν οἰκόπεδον νὰ σοῦ ἀγοράσῃ, διότι τὸ Λιμενάρι γίνεται πόλις λαμπρά· τὰ μεταλλεῖα εἰς μεγάλην πρόοδον, κολοσσ(ι)αῖα οἰκοδομαὶ γίνονται· τουλάχιστον ἐργάζονται ἐργάται ξένοι ἄνω τῶν δύο χιλιάδων· ἤνοιξαν καὶ ἀλλαχοῦ εἰς Μαριές καὶ εἰς Σωτήρους· εἰς Μαριές ἐργάζονται ἄνω τῶν τριακοσίων ἐργατῶν, εἰς Σωτήρους ἄνω τῶν πεντακοσίων ἐργατῶν· διὰ μερικὸς τὸ Λιμενάρι εἶναι Καλλιφόρνια· ὁ θεῖος σου Ἰωάννης ἔχει ἀπολαβὴν ἐνοικίου ἄνω τῶν 100 λιρῶν, διότι ἔχει τρεῖς οἰκοδομὰς ὑπὸ ἐνοίκιον, καθὼς καὶ*

26. Κ. Ι. Χιόνης, «Η παιδεία στη Θάσο κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας», *Θασιακά*, τ. 7 (1990-1991), σ. 456.

ὁ Γεώργιος Φιλίππου καὶ καθ' ἑκάστην κτίζουν· ὁ θεῖος Ἰωάννης ἠγόρασεν ἕτερα πέντε οἰκόπεδα, τὰ ὁποῖα προτίθεται νὰ κτίσῃ· ὁ Αὐγουστής Φιλίππου ἐργάζεται εἰς μεταλλευτικὴν ἐταιρείαν ἀντὶ λιρῶν ὄθωμ. 5, ὁ Κυπάρ. Κουμτζέλης ἀντὶ λιρῶν 7, ὁ Θεόδωρος Ἀντωνιάδης καὶ αὐτὸς ἐργάζεται εἰς τὴν ἐταιρείαν ἀντὶ μισθοῦ ἀγνώστου· τὰ ἀτιμόπλοια δὲν λείπουν· καθ' ἑκάστην δρόμοι ἀμαξωτοὶ καὶ σιδηρόδρομοι σχεδιάζονται· μέγαρα μεγάλα ἐδόθησαν ἐργολαβικῶς νὰ κτισθοῦν, καθὼς καὶ ἤρχισαν νὰ κτίζωνται ἐργοστάσια· ἔγιναν σιδηρουργεῖα καὶ ξυλουργεῖα εἰς Ἅγιον Νικόλαον· διὰ ἓν οἰκόπεδον νὰ στείλῃς χρήματα ἐξάπαντος, διότι τὸ ἓν οἰκόπεδον τὸ ἠγόρασεν διὰ ἐσὲ ὁ Ἰ. Περδικούλης καὶ πάσχισον γρηγορότερα νὰ διαθέσῃς ἓν μικρὸν κεφάλαιον καὶ νὰ ἐργασθῆς εἰς τὴν πατρίδα· τὰ γραφέντα διαβίβασον καὶ εἰς Δημ. Περδικούλην· οὐδὲν ἕτερον ἔχων τοὺς ἀσπασμούς ...»²⁷. Ο ἴδιος αποστολέας σε νεότερο γράμμα που στέλνει στο γιο του Παράσχο, στις 8-1-1906, αναφέρει τα εξής: «... ἡ πατρίς μας εὐρίσκεται σήμερον ἐν καλῇ καταστάσει, διότι τὰ μεταλλεῖα εἶναι ἐν ἐνεργείᾳ· περὶ οἰκοπέδον ἐν Λιμεναρίοις ὅπου σᾶς ἔγραψον, ἐσὺ σκέψου περὶ τοῦτο· τὸ Λιμενάρι γίνεται πόλις· ἡμεῖς εὐρισκόμεθα ἀκόμη εἰς τὸ μαξούλι ... διὰ ἓν οἰκόπεδον ἀπαιτοῦνται τοῦλάχιστον λίραι 12 καὶ θέλῃ ἐν συντόμῳ, διότι πωλοῦνται καθ' ἑκάστην· τὰ κεντρικὰ μέρη θὰ παρῶσιν· σκέψου καὶ προᾶξον ...»²⁸.

Πάνω ἀπὸ 2.000 ξένοι ἐργάζονταν στα μεταλλεῖα τῶν Λιμεναρίων. Ἀν υπολογίσουμε, ὁμως, καὶ τοὺς ντόπιους που ἐργάζονταν, τότε οἱ ἐργάτες καὶ οἱ υπάλληλοι συνολικὰ ξεπερνοῦσαν τοὺς 2.500. Οἱ πληρωμὲς τοῦ προσωπικοῦ τῆς ἐπιχείρησης γίνονταν με λίρες Τουρκίας που μεταφέρονταν σε κασέλες ἀπὸ τὴ Γερμανία. Ἡ μεταφορὰ αὐτὴ κατέστη γνωστὴ καὶ μερικὲς φορὲς γινόταν στόχος ληστῶν. Τὸ 1907 δολοφονήθηκε μέσα στο τρένο ἀπὸ Ἕλληνες ληστὲς ὁ Γερμανὸς μηχανικὸς που μετέφερε τὰ χρήματα γιὰ τὴν πληρωμὴ τῶν ἐργατῶν τῆς ἐπιχείρησης Spreidel²⁹. Ἀπὸ ἀναφορὰ τοῦ Στυλιανοῦ Μαυρομιχάλη μαθαίνουμε γιὰ σχέδιο αἰχμαλωσίας καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Spreidel ἀπὸ τὸν περιβόητο Γιαγκλή, προκειμένου νὰ εἰσπράξῃ πολλὰ λίτρα. Τὸ σχέδιο ἐγίνε γνωστὸ στο Στυλιανὸ Μαυρομιχάλη, ὁ ὁποῖος παρενέβη καὶ τὸ ἀπέτρεψε. Στὴν ἀπὸ 2-6-1908 σχετικὴ ἀναφορὰ τοῦ πρὸς τὸν προϊστάμενό του ἀναφέρει: «... ἀρχὰς Ἀπριλίου μὲ εἰδοποιεῖ ἡ Θεσσαλονίκη ὅτι καθ' ἃς ἔχει εἰδήσεις ὁ περίφημος Γιαγκλῆς σκοπεύει νὰ διέλθῃ εἰς Θάσον διὰ νὰ αἰχμαλωτίσῃ τὸν Γερμανὸν Σπάϊδελ, κύριον τῶν μεταλλείων τῆς νήσου· κατ' ἀρχὰς δὲν ἔδωκα πίστιν εἰς τὰς εἰδήσεις των, ἀν καὶ μοι διήλθεν ἡ σκέψις μήπως ὁ Ψαριανὸς ἦτο ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Γιαγκλῆ, ἀλλὰ βραδύτερον ἀνεκάλυψα ὅτι ὄντως ὑπῆρχεν τοιαύτη συνεννόησις. Ὁ Ψαριανὸς ἐπρότεινε εἰς τὸν Γιαγκλῆν τὴν αἰχμαλωσίαν,

27. Κ. Ι. Χιόνης, «Ἀνέκδοτα δικαιοπρακτικὰ ἐγγράφα τῆς Θάσου», *Θασιακά*, τ. 3(1986), σ. 166-167.

28. Κ. Ι. Χιόνης, ὁ.π., σ. 167.

29. Ἡ πληροφορία αὐτὴ ἀναφέρεται στὸν «Κήρυκα» τῆς Καβάλας, στα ἱστορικὰ σημειώματα που δημοσίευσε τὸ 1930 στὴν ἐφημερίδα τοῦ δημοσιογράφου Δ. Δημητριάδης.

υποδεικνύων πολλά λύτρα· ἐκεῖνος, ὁμως, ἔγραψεν ἐνταῦθα εἰς ἓνα πρῶην συνεταιίρο του καὶ ἤδη βαρκάρην νὰ τὸν πληροφορήσῃ περὶ τῆς ἀληθείας τῶν πραγμάτων. Οὗτος ἐζήτησε τὴν γνώμην μου ... τοῦ συνέστησα νὰ γράψῃ εἰς τὸν Γιαγλὴν ὅτι δὲν ἔχουσιν ἔτσι τὰ πράγματα καὶ ὅτι τὸ σχέδιόν των ἐγνώσθη καὶ ἐπομένως ὁ Σπαΐδελ προφυλάσσεται καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἔχη ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Ψαριανόν ...»³⁰.

Τον Απρίλιο του 1908 παύονται οι Έλληνες υπήκοοι εργάτες από τις εργασίες της μεταλλευτικής εταιρείας Speidel. Τούτο έγινε προφανώς κάτω από την πίεση της τουρκικής διοίκησης, γιατί υπήρχαν υποψίες ότι μερικοί από αυτούς ήσαν αναμειγμένοι στο μακεδονικό αγώνα. Ο ιατρός Αυγουστής Αναστασιάδης γνωστοποιεί την απόφαση αυτή στον Έλληνα υποπρόξενο της Καβάλας Άννινο Καβαλιεράτο. Από την απάντηση του υποπρόξενου μαθαίνουμε τη σχετική είδηση που αναφέρει: *«Τὴν ἀπὸ 12 λήγοντος ἐπιστολήν σας ἔλαβον, εὐχαριστῶν ὑμᾶς θεομῶς ἐπὶ ταῖς παρεχομέναις μοι πληροφορίαις, σχετικῶς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν ἐκ τῶν μεταλλείων παυομένων ὑπηκόων Ἑλλήνων ... Τὰ τῆς ὑποθέσεως ἔμαθον καὶ παρ' ἄλλων πληροφοριῶν, καὶ γνωρίζω τὰ κινούμενα τὸ ζήτημα ἐλατήρια, ἀλλ' ἐλπίζω ὅτι οἱ κύριοι τῶν μεταλλείων, ἐννοήσαντες καὶ αὐτοὶ περὶ τίνος πρόκειται, θὰ μεταβάλωσι τὴν πρώτην ἀπόφασίν των. Ὅπως δὲ ἴσως εὐχαριστῶ εἰλικρινῶς διὰ τὰς ὑπὲρ τῶν ὑπηκόων Ἑλλήνων ὑμετέρας ἐνεργείας, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν αὐτόθι κυρίων προκρίτων, τρέφω δὲ τὴν γλυκεῖαν ἐλπίδα ὅτι μετὰ τῶν λοιπῶν κυρίων θέλετε ἐκτελέσει τὸ ἐφ' ὑμῶν, ὅπως παρῆλθῃ ἡ κρίσις ἄνευ συνεπειῶν ...»³¹.* Δε γνωρίζουμε ποιο ήταν το αποτέλεσμα των ενεργειών του ιατροῦ Αυγουστή Αναστασιάδη και των άλλων προκρίτων του Κάστρου. Θα πρέπει, ὁμως, να παρέμειναν οι Έλληνες υπήκοοι ως εργάτες στη μεταλλευτική εταιρεία Speidel. Η διατάραξη των φιλικῶν σχέσεων με τους ντόπιους κατοίκους του Κάστρου που είχαν αναπτυχθεῖ δε συνέφερε στο Fr. Speidel, τη στιγμή που εκκρεμούσε η διένεξή του με τους κατοίκους του Καζαβιτίου για το θέμα του νερού. Από την υπ' αριθμ. 318/9-8-1907 αναφορά, που υπέβαλε ο Έλληνας υποπρόξενος της Καβάλας Ν. Σουΐδας προς τον υπουργό Εξωτερικῶν Αλ. Σκουζέ, μαθαίνουμε για το θέμα αυτό τα εξής: *«Τὴν ἐν γένει δυσάρεστον δὲ κατάστασιν ἔρχεται νὰ ἐπιδεινώσῃ ὁ κ. Speidel, ὁ ἰδιοκτῆτης τῶν μεταλλείων τῆς νήσου, ὅστις καὶ αὐτὸς πιέζει τοὺς κατοίκους, καταλαμβάνει ἀθαιρέτως γαῖας καὶ οἰκόπεδα αὐτῶν, δίδων ἅς αὐτὸς μόνος ἐγκρίνει ἀποζημιώσεις. Εἰς δὲ τὸ χωρίον Καζαβίτιον κατέλαβεν ἀθαιρέτως τὸ μόνον ἐνυπάρχον ἐκεῖ ὕδωρ, οὗ ἔνεκεν οἱ κάτοικοι αὐτοῦ κινδυνεύουν νὰ ἀποθάνωσι τῆς δί-*

30. Η αναφορά αυτή φωτοτυπήθηκε από τα Αρχεῖα του Υπουργείου Εξωτερικῶν και βρίσκεται στο Λαογραφικό Μουσείο Καβάλας.

31. Γ. Αυγουστίδης, «Ο Θάσιος ιατρός Αυγουστής Αναστασιάδης (1875-1958)», *Θασιακά*, τ. 8 (1992-1993), σ. 30, αριθ. εγγρ. 4.

ψης»³². Τέτοιες συγκρούσεις του γενικού διευθυντή των μεταλλείων Fr. Spreidel με τους κατοίκους της Θάσου ήταν συχνές. Δεν πρέπει, όμως, να μας ξενίζουν, αν σκεφθούμε ότι ο Fr. Spreidel ήταν επιχειρηματίας που τα συμφέροντά του δεν συνέπιπταν με τα συμφέροντα των κατοίκων της περιοχής. Γεγονός είναι ότι ξεπέρασε όλες αυτές τις δυσκολίες και με τη βοήθεια των ντόπιων συνέβαλε στην οικονομική ανόρθωση του νησιού σε μια περίοδο που μάστιζε τους Θασίους μεγάλη οικονομική κρίση, ύστερα από την κατάργηση των παλιών προνομίων τους. Η προσφορά της οικογένειας Spreidel αναμφισβήτητα υπήρξε μεγάλη. Ανέκοψαν το ρεύμα της φυγής των νέων της Θάσου στο εξωτερικό, πρόσφεραν εργασία σ' όσους είχαν ανάγκη κι ήθελαν να εργασθούν, έδωσαν νέα πνοή σ' ένα χωριό που ήταν δικό τους δημιούργημα. Αγάπησαν τον τόπο της διαμονής τους σε σημείο που μέλος της οικογένειας Spreidel μετέφερε και τα πολιτικά δικαιώματά του από τη Γερμανία στα Λιμενάρια³³.

Οι εργασίες της μεταλλευτικής εταιρείας συνεχίστηκαν ως τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Σταμάτησαν με την κατάληψη της Θάσου από τους Γάλλους και την έξοδο της Ελλάδας στον πόλεμο με το μέρος της Αντάντ.

32. Η ανέκδοτη αυτή αναφορά βρίσκεται φωτοτυπημένη από τα Αρχεία του Υπουργείου Εξωτερικών και βρίσκεται στο Λαογραφικό Μουσείο Καβάλας.

33. Γ. Αστεριάδης, «Ο πρώτος εκλογικός κατάλογος της υποδιοικήσεως Θάσου (1915)», *Θασιακά*, τ. 8 (1992-1993), σ. 303, όπου αναφέρεται ως εκλογέας ο Σπίνδελ Ιούλιος Καρλ, ετών 34. Στη σ. 301 αναφέρεται στον ίδιο εκλογικό κατάλογο και άλλος Γερμανός μηχανικός, ο Κρούμαν Αλβέρτος του Λουδοβίκου, ετών 30.